

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-14>

УДК 657

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ

ORGANIZATIONAL-INFORMATION MODEL OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SECURITY OF TAX CALCULATIONS

Беляєва Людмила Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2699-4237>

Пеняк Юлія Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2836-4450>

Карпова Анастасія Петрівна

бухгалтер,
«United Software Solutions»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5783-6050>

Belyaeva Lyudmila, Peniak Yuliia

Educational and Scientific Institute "Karzinsky Banking Institute"
of V.N. Karazin Kharkiv National University

Karpova Anastasiia

"United Software Solutions"

Стаття присвячена проблемі обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками підприємства. Проаналізовано динаміку загального податкового боргу України, що підтверджує актуальність теми. Обґрунтовані положення щодо ефективності управління податковими зобов'язаннями, доходами та витратами. Обґрунтовані науково-методичні питання обліку і аналізу в системі податкового менеджменту, в межах вдосконалення системи запропонована і обґрунтована модель системи обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками підприємства. Запропонована модель включає ідентичні блоки, що відображають специфіку того чи іншого виду інформаційного забезпечення. Зроблено висновок про необхідність побудови грамотної обліково-аналітичної системи податкового менеджменту, що ґрунтується на інтеграції облікових, аналітичних, звітних, контрольних, аудиторських процедур підприємства.

Ключові слова: Обліково-аналітичне забезпечення, податковий менеджмент, податковий облік, податкові платежі, податкові зобов'язання, податкова звітність, розрахунки з бюджетом, контрольні процедури.

The article is devoted to the problem of accounting and analytical support for company tax calculations. The purpose of the article is to develop an organizational and information model of accounting and analytical support for tax calculations to make management decisions in the tax management system. The dynamic of the total tax debt of Ukraine is analyzed. The negative dynamic of tax debt shows the need to implement measures of tax management of enterprises for timely and complete payment of taxes fees to the budget and preventing the occurrence of tax debt. Rationally organized accounting and audit of tax calculations allows to optimize of the tax burden of a business entity and avoid fines. In the conditions of the information society, the optimization of the organization of accounting and auditing is primarily related to the development of information support for accounting and control procedures of tax payments. An organizational and informational system for accounting and analytical support for enterprise tax calculations has been developed and schematically presented. The system of accounting and analytical support of tax payments at enterprises is considered in the form of a model that includes identical blocks –

"Directions", "Methods", "Tools and management procedures of accounting, analysis, and control", "Technologies of accounting, analysis, and control", "Regulatory – legal regulation of tax calculations". These blocks reflect the specifics of a certain type of information support. Provisions on the efficiency of management of tax liabilities, income, and expenses have been substantiated. Scientifically methodical issues of accounting and analysis in the system of tax management have been substantiated. As part of the improvement of the system, a model of accounting and analytical support for enterprise tax calculations was proposed and justified. As a result, it was concluded that it is necessary to build a competent accounting and analytical system of tax management, which is based on the integration of accounting, analytical, reporting, control, and auditing procedures of the enterprise.

Keywords: Accounting and analytical support, tax management, tax accounting, tax payments, tax obligations, tax reporting, calculations with the budget, control procedures.

Постановка проблеми. Проблеми, пов'язані з розрахунком різних податків та оформленням документації щодо них з кожним роком стають все більш актуальними. Розробка моделі інформаційних систем, що підтримують облік розрахунків за податками становить великий інтерес у зв'язку з тим, що податкове законодавство змінюється у нашій країні як мінімум один-два рази на рік. Міжнародні системи обліку підприємства включають лише ті модулі, які є типовими в більшість компаній. У зв'язку з цим виникає необхідність створення організаційно-інформаційного джерела, яке зможе вивести управлінській, обліковий та податковий аналіз на більш якісний рівень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми щодо розробки теоретичних концепцій методології облікового забезпечення оподаткування представлені в роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Д. І. Деми, Н. І. Дорош, Т. І. Єфименко, Є. В. Калюги, Л. Г. Ловінської, Н. С. Прокопенко, В. І. Проніної, С. О. Олійник, С. О. Осадчого, Т. Ф. Плахтій, В. П. Синчака, Я. В. Соколова, А. М. Соколовської та інших. Проте питання обліково-аналітичного відображення та здійснення контролю розрахунків за податками відповідно до вимог законодавства потребує подальшого дослідження.

Метою статті є формування організаційно-інформаційної моделі обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками з метою прийняття управлінських рішень в системі податкового менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкові надходження формують основну частину доходів бюджету, а своєчасність і повнота цих платежів забезпечує фінансову стабільність держави. Рівень податкового боргу є індикатором, який в узагальненому вигляді показує наявні проблеми в оподаткуванні й недостатню ефективність діючих механізмів сплати податків. Наявність великих сум податкового боргу означає недо-

отримання значної частки доходів бюджету [1, с. 4].

Дані про динаміку податкового боргу у 2018–2022 роках показують щорічне збільшення суми боргу, а також сум списаної безнадійної заборгованості (рис. 1).

У 2021 році зниження суми податкового боргу відбувається шляхом її списання. З початку повномасштабної війни Верховна рада України ухвалила суттєві зміни до податкового законодавства, що передбачають значне послаблення оподаткування для бізнесу на період воєнного стану. А саме – можливість всім підприємствам, за деяким винятками, переходу на спрощену систему оподаткування зі сплатою податку з обороту за ставкою 2%. Саме тому сума податкового боргу у 2022 року в порівнянні з 2020 роком не зазнала суттєвих змін.

Негативна динаміка податкового боргу показує необхідність впровадження заходів податкового менеджменту підприємств щодо своєчасної і повної сплати податків та зборів до бюджету й недопущення виникнення податкового боргу. Раціонально організоване ведення обліку та аудиту розрахунків за податками дозволяє оптимізувати податкове навантаження суб'єкта господарювання та уникнути штрафних санкцій. В умовах інформаційного суспільства оптимізація організації обліку і аудиту насамперед пов'язана із розвитком інформаційного забезпечення обліково-контрольних процедур розрахунків за податками [3].

Створення ефективної системи податкового менеджменту передбачає наявність інформаційного забезпечення належної якості. Отримання, аналіз та використання даних про податкові зобов'язання, що виникають на підприємстві, доходи, витрати і ризики, дозволяє говорити про те, що інформаційне забезпечення податкового менеджменту тісно корелюється з його обліково-аналітичним забезпеченням розрахунків за податками. Нині існують різні підходи до

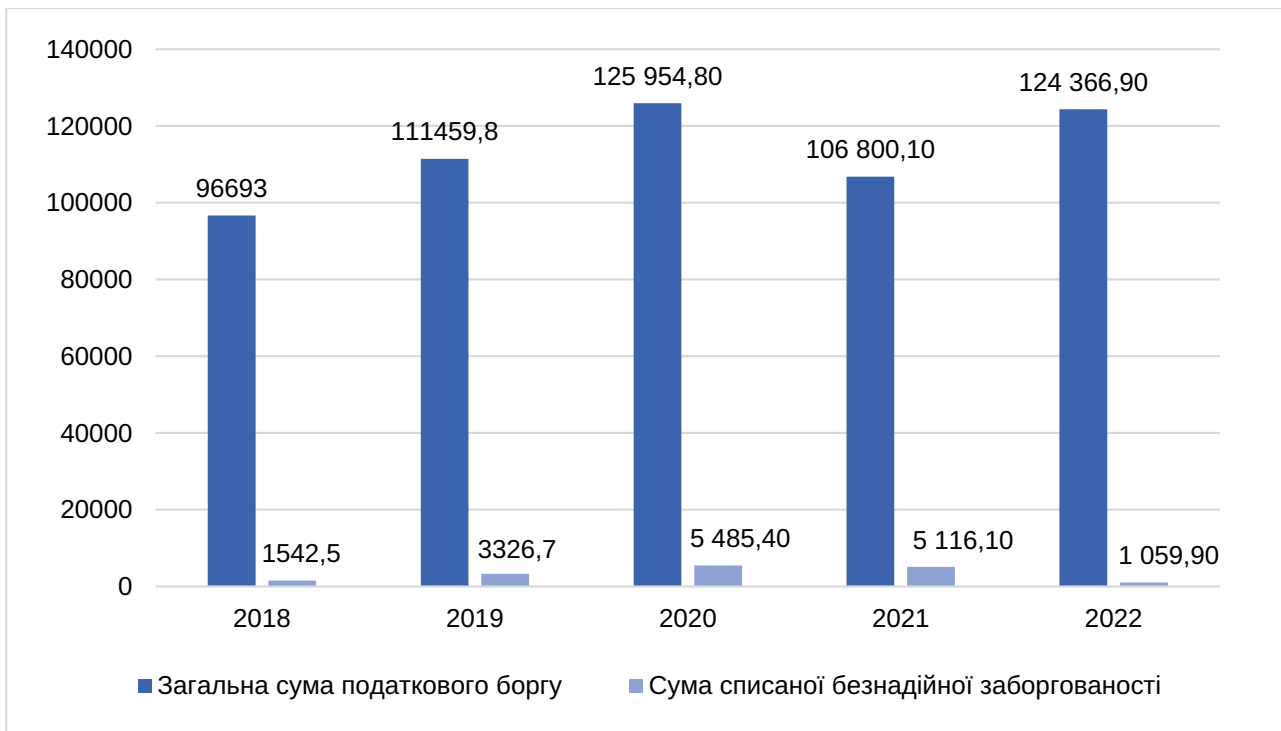

Рис. 1. Динаміка загального податкового боргу в Україні 2018–2022 рр. (млн грн)

Джерело: розроблено автором за даними [2]

формування обліково-аналітичного забезпечення підприємств. В Україні широко використовується тактичний підхід, орієнтований на максимізацію прибутку. Одночасно даний підхід вступає у суперечність із стійким бажанням власників платити якомога менше податків, що тягне за собою спроби трактувати податковий менеджмент як спосіб ухилення від виконання податкових зобов'язань та створює відповідні передумови для формування його обліково-аналітичного забезпечення.

Досвід розвинених країн показує, що основною метою, яка забезпечує довгострокове та стійке процвітання компанії, має бути максимізація реальної вартості компанії, що подається у вигляді чистих пасивів, що здійснюється в рамках стратегічного підходу [4].

Актуальність дослідження обліково-аналітичного забезпечення податкового менеджменту підприємства визначається тим, що основу будь-якої управлінської діяльності складає процес прийняття рішень, що включає низку основних етапів:

- постановка цілей та завдань;
- облікове забезпечення;
- аналітичне забезпечення;
- технологія ухвалення рішення;
- контроль реалізації рішення.

Обліково-аналітичне забезпечення займає важливе місце у системі прийняття управлінських рішень. Ефективність управління податковими зобов'язаннями, податковими доходами, витратами та податковими ризиками будь-якого підприємства значною мірою залежить від якості інформації, що формується в рамках її обліково-аналітичної системи. Ця система виступає упорядкованою сукупністю взаємодіючих, взаємопов'язаних елементів, що дозволяють сформувати обліково-аналітичне забезпечення бізнес-процесів підприємства, за допомогою збору інформації про факти господарського життя, що тягнуть за собою виникнення обов'язку зі сплати податків і зборів, визначення їх сутності, типу та оцінки, реєстрації та документування, узагальнення інформації про них у вигляді податкових реєстрів та податкової звітності, аналізу інформації та звітності та здійснення контрольних дій з метою оцінки ризиків її спотворення, а також з метою моніторингу можливого виникнення податкових ризиків [5, с. 90].

Розроблена відповідно до цих положень організаційно-інформаційна система обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками підприємства представлена на рисунку 2.

Рис. 2. Організаційно-інформаційна модель обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками
Джерело: розроблено автором за даними [6, с. 17-19; 7, с. 88; 8, с. 180]

Систему обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками в підприємства можна розглядати у вигляді моделі, що включає ідентичні блоки – «Напрями», «Методики», «Інструменти та управлінські процедури обліку, аналізу та контролю», «Технології обліку, аналізу та контролю», «Нормативно-правове регулювання розрахунків за податками» – що відображають специфіку того чи іншого виду інформаційного забезпечення.

Блок «Напрями» являє собою основні елементи обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками, які на рівні підприємства включають себе елементи податкового процесу: облікове, аналітичне, контрольне та звітне забезпечення.

Блок «Методики» передбачає використання різних способів обліку, аналізу, контролю та аудиту, які орієнтовані на визначення оподатковуваних баз у розрізі окремих податків, загального податкового поля, на управління податковими зобов'язаннями, доходами, видатками та ризиками.

Блок «Інструменти та управлінські процедури обліку, аналізу та контролю» є способом реалізації даних методик, прийняття податкових управлінських рішень, що дозволяють своєчасно та якісно реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища. Управлінські процедури обліку, аналізу та контролю включають формулювання цілей, завдань, визначення складу і місця відповідних підрозділів, їх ресурсне забезпечення, розробку документації, яка встановлює та регулює форми, методи, процеси, що здійснюються в ході реалізації процедур податкового менеджменту.

Блок «Технологія обліку, аналізу та контролю» має на увазі їх організацію, відповідні технічні та програмні засоби, що відповідають вимогам забезпечення управління процесом розрахунків за податками, включає в себе сукупність ефективних коштів, методів, інструментів, форм, прийомів реалізації. Технологія обліку, аналізу та контролю регламентується нормативно-методичними документами, що розробляються кожним підприємством самостійно з урахуванням специфіки її існування

у зовнішньому середовищі та внутрішніх факторів.

Блок «Нормативно-правове регулювання розрахунків за податками» представлений рядом основних законодавчих актів та нормативно правових документів з обліку розрахунків за податками, які підприємство повинне впроваджувати та контролювати на всіх етапах обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками.

Об'єднує та узагальнює всі елементи розглянутих блоків обліково-аналітичне забезпечення. Воно пронизується обліковим, аналітичним, контрольним, аудиторським, звітним, нормативно-правовим, інформаційно-технологічним та програмно-технічним забезпеченням, а також активно використовує дані, що формуються у зазначених підсистемах, забезпечуючи збирання, зберігання, обробку та розповсюдження інформації через використання інформаційних технологій, технічних та програмних засобів, забезпечуючи цим циркуляцію інформаційних потоків від суб'єкта до об'єкта податкового менеджменту та назад [9].

Висновки. У ході дослідження була розроблена та теоретично обґрунтована організаційно-інформаційна модель системи обліково-аналітичного забезпечення розрахунків за податками. Облікова система щодо нарахування та сплати податків підприємствами має здійснюватися відповідно до нормативних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та податкового законодавства. Для дотримання вимог податкового законодавства виникає необхідність у розробки облікового забезпечення щодо накопичення й узагальнення інформації про нараховані та сплачені суми податків підприємствами з метою посилення внутрішнього контролю та платіжної дисципліни щодо своєчасності розрахунків із бюджетом. Реалізація розробленої у роботі моделі дасть змогу підвищити ефективність обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління оподаткування підприємства шляхом раціональної організації обліку і сприятиме вдосконаленню методичних підходів до проведення контролю розрахунків за податками в діяльності підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проноза П. В. Динаміка податкового боргу і напрями вдосконалення податкового адміністрування в Україні. *Економіка та держава*. № 5. С. 4–9. URL: <http://surl.li/dgvbl>.
2. Офіційний сайт Державної податкової служби України: Інформація про податковий борг. URL: <http://surl.li/dguze>.

3. Кононенко Л. В., Назарова Г. Б., Оришака О. В. Організація обліку і аудиту розрахунків за податками та платежами в умовах використання сучасного інформаційного забезпечення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2020. № 1–2. С. 202–210. URL: <http://surl.li/dguzm>.
4. Кучеркова С. О. Обліково-аналітичне забезпечення визначення фінансових результатів і оподаткування прибутку. *Науково-методологічні засади обліково-аналітичного та фінансово-інвестиційного забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання: монографія*. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», С. 184–192.
5. Гудзинський О. Д., Кірейцев Г. Г., Пахомова Т. М. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту. *Облік і фінанси АПК*. № 3. С. 89–93. URL: <http://surl.li/dguzv>.
6. Галієв А. Р. Обліково-аналітичне забезпечення податкового менеджменту у комерційних організаціях. (Автореф. дис. канд. екон. наук). С. 57–83.
7. Кучер С. В. Організація системи внутрішнього контролю розрахунків за податком на прибуток. *Вісник Хмельницького національного університету* № 2 (1). С. 86–89. URL: <http://surl.li/dgvaa>.
8. Золотницька Ю. В. Обліково-аналітичне забезпечення податкового планування суб'єктів господарювання. *Economy and Society: modern foundation for human development : proceedings of the International Scientific Conference*. 31 жовтня, 2016 р. С. 178–181. Leipzig, Germany: Baltija Publishing. URL: <http://surl.li/dgvam>.
9. Подуражня Ю. Ю. Організаційні аспекти податкового обліку розрахунків з бюджетом та позабюджетними фондами. *Економічний вісник університету*. № 13. URL: <http://surl.li/dgvar>.

REFERENCES:

1. Pronoza P. V. (2018) Dynamika podatkovoho borhu i napriamy vdoskonalennia podatkovoho administruvania v Ukraini [Dynamics of tax debt and directions for improving tax administration in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, № 5, pp. 4–9. Available at: <http://surl.li/dgvbl>. (in Ukrainian)
2. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy: Informatsiia pro podatkovyi borh [Official website of the State Tax Service of Ukraine: Information on tax debt]. Available at: <http://surl.li/dguze> (in Ukrainian)
3. Kononenko L. V., Nazarova H. B., Oryshaka O. V. (2020) Orhanizatsiia obliku i audytu rozrakhunkiv za podatkami ta platezhamy v umovakh vykorystannia suchasnoho informatsiinoho zabezpechennia [Organization of accounting and auditing of tax and payment calculations using modern information support]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, № 1-2, pp. 202–210. Available at: <http://surl.li/dguzm>. (in Ukrainian)
4. Kucherova S. O. (2020) Oblikovo-analitychne zabezpechennia vyznachennia finansovykh rezultativ i opodatkuvannia prybutku [Accounting and analytical support for determining financial results and income taxation]. *Naukovo-metodolohichni zasady oblikovo-analitychnoho ta finansovo-investytsiinoho zabezpechennia staloho rozvytku subiektiv hospodariuvannia: monohrafiia. Melitopol: TOV «Kolor Prynt»*, pp. 184–192. (in Ukrainian)
5. Hudzynskyi O. D., Kireitsev H. H., Pakhomova T. M. (2008) Teoretychni aspekty formuvannia oblikovo-analitychnoho mekhanizmu menedzhmentu [Theoretical aspects of the formation of the accounting and analytical mechanism of management]. *Oblik i finansy APK*, № 3, pp. 89–93. Available at: <http://surl.li/dguzv>. (in Ukrainian)
6. Halliev A. R. (2013) Oblikovo-analitychne zabezpechennia podatkovoho menedzhmentu u komertsiiynykh orhanizatsiakh [Accounting and analytical support of tax management in commercial organizations]. (Avtoref. dys. kand. ekon. nauk) pp. 57–83. (in Ukrainian)
7. Kucher S. V. (2012) Orhanizatsiia systemy vnutrishnoho kontroliu rozrakhunkiv za podatkom na prybutok [Organization of the system of internal control of income tax calculations]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 2 (1), pp. 86–89. Available at: <http://surl.li/dgvaa>. (in Ukrainian)
8. Zolotnytska Yu. V. (2016) Oblikovo-analitychne zabezpechennia podatkovoho planuvannia subiektiv hospodariuvannia [Accounting and analytical support for tax planning of business entities]. *Economy and Society: modern foundation for human development: proceedings of the International Scientific Conference. (31 zhovtnia, 2016 r.) (pp. 178–181)*. Leipzig, Germany: Baltija Publishing. Available at: <http://surl.li/dgvam>. (in Ukrainian)
9. Podurazhnia Yu. Yu. (2009) Orhanizatsiini aspekty podatkovoho obliku rozrakhunkiv z biudzhетom ta pozabudzhетnymy fondamy [Organizational aspects of tax accounting of settlements with the budget and extrabudgetary funds]. *Ekonomichniyi visnyk universytetu*. № 13. Available at: <http://surl.li/dgvar>. (in Ukrainian)